

başından kaldıracak oyun zenginliğimizi böyle bir araştırma ile gözler önüne seren Sayın Nevzat Çağlar'ı kutluyorum. Anamur gibi bir ilçede yüzlerce oyun ve oyuncak bulunuyorsa bir ilin bütününde acaba ne kadar

daha oyun ve oyuncak bulunabilir? Bu soruyu da en iyi cevaplayacak olanlar, il genelinde derleme / araştırma yapacak olan gayretli ve çalışkan elemanlar olacaktır. Bunların sayılarının artmasını diliyorum...

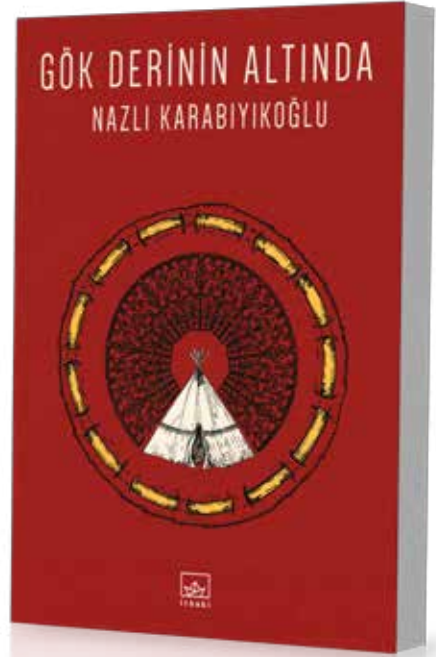

İKİ ÖYKÜNÜN İZİNDE NAZLI KARABIYIKOĞLU VE GÖK DERİNİN ALTINDA KİTABINA BİR BAKIŞ

Ali Oktay ÖZBAYRAK

Nazlı Karabıyıkoglu; *Varlık, Kitaplık, Sözcükler* gibi dergilerde kendini duyurmaya başlamasından itibaren tüm dikkatleri üzerine çekmişti. Hazırladığı “Delistan” dosyası ile Naci Girginsoy Öykü Ödülü’nü aldı. “Düş Çeperi” dosyasıyla da 2010 yılında Yaşar Nabi Nayır Gençlik Ödülleri’nde dikkate değer bulundu. Öykülerindeki başarılı atmosferle birçok kişinin hayranı olduğu bir genç yazar hâline geldi. İnsanı merkeze alarak gizemli yolculuklara koyulduğu öykülerinde imgerleri son derece iyi bir biçimde kullanan Karabıyıkoglu; *Her Şeyin Sonundayım* (2011), *Olivya Çıkmazı* (2014), *İskele* (2015), *Hayvanların Tarafı* (2016) gibi kitaplarının ardından 2017 yılında *Gök Derinin Altında* kitabıyla okurlarını yeniden selamladı.

Zaman ve mekânla bağlarımızın gitgide koptuğu bu çağda, mitlere ve efsanelere doğru bir yolculuk yaptığı bu kitabında, öykülerini; kadim anlatılara, kültür olgularına, Orta Asya

bozkırlarına yaslayan ve Şamanlık etrafında şekillendiren yazar, son dört beş senenin en dikkat çekici yapıtlarından birini ortaya koydu. Çarpıcı anlatımıyla irdelediği meseleler, cinsiyetsiz metinler üzerinde işleniyor. Bu yönden cinsiyetsizliği simgeleyen “Şaman” kavramını merkeze alması, yazarın meselesine ne denli hâkim olduğunun göstergesi. ArtFulliving’e verdiği bir röportajda “Kitap bütünü-

de hedeflediğim, ‘cinsiyetsiz’ metinler yazmaktı. Bunu yaparken mevcut kodları da kullanıp toplumsal cinsiyetleri sarsmayı diliyordum. Gök Derinin Altında’nın yazım süreci ile bedenime yabancılaşma sürecim paralel ilerledi ve metinler oluştuğça benim gövdemden çıkıp yazarken kendime dışarıdan bakma hâllerim yoğunlaştı.” diyen yazar, karakterlerini cinsiyetsizleştirme kavramı üzerinden kurar. Şamanizmi metinlerine taşıyarak hem meselesini hem karakterlerini hem de kurgusunu güçlendirir.

Fuantes, edebiyatın aynı zamanda kendi köklerinden beslenip büyüyen bir tılsım olduğuna inanır. Bizim edebiyatımızda ise son dönemlerde kendi köklerine bir yabancılaşma durumu hâkimdi. Kadim bir medeniyetin üstünde yükselen ve sözlü kültürden başlayarak çok büyük bir edebiyat kültürüne sahipken köksüzleştirilmeye çalışılan yahut görmezden gelinen değerlerimizin Nazlı Karabıykoğlu öykülerinde tekrar gün yüzüne çıkmaya başlaması umut verici. Kadim zamanları, mitolojiyi merkeze alarak modern bir anlatı devşirebilen Karabıykoğlu, *Gök Derinin Altında* kitabını dört bölüm üzerinden on altı öyküyle kurar.

“Göğün Başladığı Yer”

“Şamanın Şarkısı”

“Balbalın Dili”

“Göğün Bittiği Yer”

Bölüm isimlerinden anlaşılacağı üzere öyküler kadim anlatılarımıza ve kültürümüze dayanmaktadır. Öykü mekânı olarak genellikle Orta Asya / Yakutistan seçilmiştir. Evenkler, Çuk-

çiler, Yakutlar ve Kırgızlar’ın isimleri anılmaktadır. Sibiryaya ormanlarından Almatı’ya yahut Baykal Gölü’ne uzanan öykülerde mistik güçler, mitolojik öğeler ön plana çıkar. Gerçeküstü ile gerçeği iç içe geçirdiği öykülerinde Doğu ve Batı mitolojisini birleştirerek bir sentez yaratır. Şamanizmin bilindik tanımlarının dışına çıkarak iyicil ve kötücül yolculukları metnin içinde dâhil eder ve anlatısına hiçbir ideoloji ya da görüş yerleştirmeden işlemeyi başarır. Bu noktada öyküleri estetik bir denge içindedir. Zorlamadan, dogmalardan ve dayatmacı görüşlerden uzak durmayı başarmış; kültür olgularından herhangi bir dayatma yapmadan, bağırmandan öykü çitasını yükseltmiştir.

Nazlı Karabıykoğlu’nun öykü dili de aynı senteze dayanır. Tıpkı mitoloji ve efsanelerdeki gibi, anlatı güçlü ama dil son derece şiirseldir. Sözlü kültür, aktarımın kolay olması için şiirsel anlatılarla ilerlemiştir. *Gök Derinin Altında* da bu efsaneler gibi son derece şiirsel lakin meselesinin gücünü vurgulayacak kadar da sert anlatımlarla doludur. Bu yönüyle dil de anlatıyı destekler ve okuru büyüdü bir atmosferin içine sokar.

Kitap; uzun incelemelere tabi tutacak kadar katmanlı, kültür öğeleri ile dolu, incelemeye açıktır. Bu genel perspektiften sonra “In Illo Tempore” ve “Noli Me Tangere” öykülerinden yola çıkarak bir okuma denemesine girişeceğiz.

“İN ILLO TEMPORE” ÖYKÜ- SÜNDE KÜLTÜR ÖGELERİ

Gök Derinin Altında kitabı, kültür olgularıyla beraber okunduğunda daha çok anlam kazanacaktır. Gök-Türk yazıtlarındaki “yukarıda mavi gök, aşağıda yağız yer kılındığı zaman kişiöğlü yaradılmış” cümleleri Türk kozmoginisinin en temel metinlerindedir. Bu kozmogini “Gök Deri” olarak kitabın başlığına ilham olmuştur.

Nazlı Karabıyıkoglu da *Gök Derinin Altında*’yı Şamanlık başta olmak üzere bazı kültür öğelerinin üzerine kurmuştur. Mekân olarak Yakutistan ve çevresini seçmiştir. Yakutlar Şamanizme oldukça bağlıdırlar. Toplumun hâkim olan iki unsuru Şamanlık ve demircilik üzerinden okumalar yapılabilir. “İn Illo Tempore” kavramı Tarihin Başlangıcı’na tekabül eder. Öykünün isminden anlatının kadim zamanlara yaslanacağı okura verilmiştir.

Kara Tanrı’nın cezasına uğramış bir demirci kızı üzerinden kurgulanan “İn Illo Tempore” öyküsü babası dolayısı ile cezalandırılan bir kadının kendisiyle beraber olmak isteyen iki erkeği öldürmesini anlatır. Öykü üç bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde merkez kişinin karakteri ortaya konulur.

“Yapılıydı, geniş omuzları, dümdüz inen belinin altında dikedörtgenimsi kalçaları vardı. Yere basışında, toprağa köklerini salıp tutunan bir hava gezinirdi. Bütün ağırlığıyla gövdesi, girdiği yerin görünmeyen köşelerini dahi doldururdu. Resim alıp satarken, bir süre sonra insanlar talip oldukları resme bakmaktan vazgeçip onu incelemeye,

merakla süzmeye başladılar. Yumrularla dalgalanan, geniş kanatlı ve kemerli burnunun biçimsizliğinin iki yanında menekşe moruyla parlayan sık kirpikli gözlerinin tezatıydı bakışları çeken...”

Resimle, sanatla ilgilenen, insanların dikkatini çeken çocuksuz ve cinsellik üzerinde teamülleri olan bir kadın figürü yaratılmıştır. Bu kadın iki erkeklidir. İki aşığı vardır.

Öykünün ikinci kısmında karakterin geçmişinden söz edilir. Şaman, demirci, ateş-ocak vb. kültür öğeleri öykünün bu bölümünde karşımıza çıkmaktadır. Babasının Tanrı tarafından cezalandırılması ve karakterin doğumu bu bölümde kurgulanmıştır.

Şaman aslında Batılı bir tabirdir. Eski Türkçede Şamanlara Kam denirdi ama biz kitapta Şaman olarak anıldığı için bu isim altında bir çerçeve çizmeye çalışacağız. Bir Şaman tanımı yapmak gerekirse Tanrılar ve ruhlarla insanlar arasında aracılık yapma kudretine malik olan kişi olarak karşımıza çıkar. “İnsan ufak tefek ruhlara, aileyi koruyan ateş ve iyi yer-su ruhlarına bizzat kendisi de kurbanlar, saçlar sunabilirse de kuvvetli, hele kötü ruhlara doğrudan başvuramaz. Kötü ruhlar insanların en büyük düşmanıdır. İnsanlara ve hayvan sürülerine hastalık göndermek suretiyle ‘tolu-tolug’ yani kurban isterler. Bunların isteklerini harfi harfine yerine getirmek gerekir. Fani insanlar bunların ne istediklerini bilmezler; bunları ancak kudretini göklerden, atalarının ruhlarından alan şamanlar bilirler.” der Abdülkadir İnan, *Tarihte Bugün ve Şamanizm* kitabında. Şamanlık bir kamın neslinden

gelen bir kam tarafından yapılır. Kültürümüzün en önemli sacayaklarından birisidir. Özellikle Yakutlar, şamanlara son derece önem verirler. Mensup oldukları toplulukta yaşayan Şamanlar, tanrı dünyasına karışır, ruhların hizmetinde bulunur, mistiktir ve tabiatın sırlarına vâkıftır. Bunlar ayın sırasında vecde gelip bazı sözler söyler. Falcılık yaparlar ve kehanette bulunurlar.

Uykuları kaçan bir demircinin Şamandan yardım istemesi üzerinden kurulan bu öykü; demircilik, Şamanizm, ateş-ocak ve Tanrı'ya kurban verme üzerinden okunabilir. Ateşi harladığında canı ne isterse görebilen bir demircinin, korkusundan ateşe bakmamasına sinirlenen Kötü Tanrı'nın demirciyi cezalandırması konu edilmir. Demircinin uykularının kaçması ve şifa için Şaman'a gitme durumu vardır. Şaman, Tanrı ile iletişime geçer ve onun affını ister. Şaman'la konuşarak demircinin ateşe bakmadığı her an kızının rahminin yanması şartı üstünden bir cezalandırma ve affediliş durumu vardır. Burada hâkim olan kültür öğelerinden birisi de ateştir.

Kara Tanrı'nın "Kızını, kızının kızını, kızının döl yatağından geçecek her bir ruhu bana vermeyi kabul etsin, gitsin baksın ateşe. Beş oğlu da demirci olsun, her biri Yakutsk'un beş yanına dağılsın. Kız burada kalıp ateşin yanında uyusun, babasına benzesin, onun burnundan büyüsün, serpinsin. Babasının ateşe bakmadığı her defasında bundan sonra kızının rahmi yansın." emri vardır.

Yakutlarda; ocaktaki kül kıpırtısının çocuğun oynamasından dolayı

olduğuna, ateşin aileye çocuk müjdesi verdiğine inanılır. Bu öyküde ateş ve çocuk kültleri, son derece başarılı bir biçimde kurguya yedirilmiştir. Doğacak çocuklar Tanrı'ya kurban edilmiş, baba ateş üzerinden dize getirilmiş, gene ateş üzerinden hem bir kız çocuğu müjdelenmiş hem de cezalandırılmıştır.

Şaman da üzüntüsünden parmak uçlarından alevler çıkararak ateşi besler, demircinin üstüne kapanır ve kızı közlerin arasına koyar.

Görüldüğü üzere öykünün ana kısmı ateş, Tanrı, Şamanizm üzerinden kurulmuştur.

Üçüncü bölümde ise karakterin âşığı olan iki erkeği tanıştırdığı dost kılması ve erkeklerin ondan çocuk istemesi üzerinden yaşananlar kurgulanır. Erkeklerle çocuklar hakkında anlatılarından sonra erkekler onun çokça çocuğu olduğunu düşünür, yakasını açıp iki erkeğe de göğsünü verir. Ancak tılsım yeniden devreye girer ve kıvılcımlar sofrayı yakar. Kadın arzularladığı ancak bir türlü yaşayamadığı cinselliği resimler üzerinden çizmeye devam eder. Çizdiği resimlerde de ateş hâkimdir.

"Kadın onlara doğru bakan açık bacaklar çizdi. Bacakları yarı, ortasına pembe katmanlar doldurdu. Katmanların arasından başını uzatan varlığın gözlerini karaya boyadı. Fırçasını kırmızıya daldırıp bacaklarını yutan alevler yaptı, alevleri büyütüp büktü, bittikleri noktada onları kocaman kamışlara dönüştürdü. Ateşin gerisinden bakan devasa bir gövde konurdu sonra. Sağ koluna örs, sol koluna çe-

kiç verdi kara gölgenin. Yüzüne kendi burnunun biçimsiz hatlarıyla aynı bir organ çizip çehrenin gerisini boş bıraktı. Birkaç adım geriye gidip yatağına baktı. İki erkek gelip arkasında durdular, sarsılan vücudunu tuttular.”

Erkeklere bağının düğümlü olduğunu resimlerle anlattıktan sonra onlarla beraber olduğunda tüm bunların son bulacağına inansa da ateş peşini bırakmaz.

“... Ateşin yüzüne doğru geldiğini gördü. Ellerini başının üstüne uzatıp çekiçle üzeniyi aldı babasının elinden. İki kafayı kopardı, örse yatırdı. İki erkeğin başını iki gece boyunca çekiçle dövdü. Kemikler ve kırıkdağlar demir kıvamına gelince onları ateşe attı, iyice ısıtıp göbek deliğinin altına hepsini hizaladı. Bunu iyi sandı. Kendine iyi geliyor sandı. Aşk sandı.”

“In Illo Tempore” öyküsü; Şamanizm, ateş, demirci gibi öğeleri taşıyan güçlü bir öyküdür.

“NOLI ME TANGARE” ÖYKÜSÜNDE ŞAMAN ARAYIŞI

Gök Derinin Altında'nın birçok öyküsünde Şamanlık izlerini bulabiliriz. Bu izlerin baskın olduğu bir diğer öykü de “Noli Me Tangare” adlı öyküdür. Bu öykü; modern çağda şaman arayışı, ruhun arınma ihtiyacı ve hayatın kargaşasından kaçıp kendini bulma meselesi bakımından önemlidir. Türki Cumhuriyetlerde sürdürülen bir dizi etkinlik için özel bir davet alan, Yakutsk'taki şiir günlerine giden bir yazarın şaman arayışını konu edinir. Daha öncesinde de bölgeyi gezmiş karakterin tren yolculuğuyla başlayan yolculuğunu ve

benlik arayışını konu edinen öykü, geriye dönüş teknikleri ile karakteri bir bütün olarak tüm özellikleriyle iyi bir biçimde yaratabilmiştir.

Karakter Mikail, Yakutsk'ta oteline varır varmaz Şaman arayışına başlar. Diğer arkadaşları şiir şölenine gelmiş, kadınlarla zaman geçirip güzel yemekler yerken bu arayış Mikail'i farklı bir yere taşır.

“ - Yakutsk'ta Şaman var mıdır?

Şifacılar: ‘Var.’ dedi İngilizce. ‘Ama güvenmeyin onlara. Buradakiler biraz dalaverecidir.’

- Gerçek bir şaman görmek istiyorum. Nereye gitmeli?

- O zaman Viljusk'a gideceksiniz.”

Araba ve rehber kiralayarak Viljusk'a gitmeye başlayan Mikail'e rehber, Şaman hakkında uzun bilgiler verir. En son törenin iki gün önce olduğu, Şaman'ın sadece kendisini kabul etmesi durumunda oturabileceği, kabul etmezse bir çadırda uyuyarak ertesi gün tekrar yola koyulacaklarını anlatır.

Mikail'in bu yolculuğunun sebebi şifacılığa dönme isteğidir.

“Son iki- üç yıldır kasıklarındaki gayret azalalı beri, sol elinin üstünde hissettiği titreşimlerin çoğaldığını duyumsuyordu. Ruh yakmaya son verip şifacılığa dönmesi gerektiğini nasıl anlatabilirdi onlara? Şiirden ötede, söylenen ilahilerin ahenginde kaybolup kendinden geçmeyi bir kadının içine girmekten daha çok istediğini nasıl açıklayabilirdi? Şiir ödüllerinim jüri toplantılarının tekdüzeliğinden,

İstanbul'un hengâmesinden sıyrılıp adını telaffuz ederken zorlandığı bu şehrin bir köşesinde dilini belki de asla anlamayacağı bir insanı görmek için onca yolu kat ettiğini nasıl anlatabilir-di?"

Mikail'in yolculuğu ruhundaki arama isteğidir. Şaman'ın şifacılığının kendine yansımaları, şehrin telaşlarından, ortamlarının gereksiz sorunlarından kaçıp kurtulması ve arınmasını düşünür. Bu yüzden koyulduğu yolculuk, aynı zamanda benliğe dönüş isteği ve bir arınma ihtiyacıdır. Şamanın mekânına geldiğinde üstü bebek desenleriyle kaplı, kadim harflerle bezenmiş abadan bir çadırda kalmaya başlar. Evvelki geceden yorgun düşen Şaman'ın dışarı çıkmaması ile yalnızca çubuk tüttürür.

"Çöküp kaldır dar gözlü adamın kıyısına. Elden ele dolaşan çubuğun gölgesinde güneş nihayet battığında Mikail'in zihni yıllardır olmadığı kadar aydınlanmış, ruhu göğün üstüne çıkmıştı."

Zihninin aydınlandığı ölçüde Şaman'ı görme isteği de artmıştır. Ateşin başındaki adamlar kendinden geçmiş, Tengri'ye ulaşmışlardır. Şaman'ın çadırında Şaman'ı göremeyince çadırdan bir heykeli göğsünün içine koyarak yola çıkar. Yola koyuldukça ve Şaman'ı aramaya devam ettikçe zihni aydınlanır, yaratıcılığı artar, şiirler mırıldanır. Şiir mırıldanma da bir Şaman özelliğidir. Burada karakter Mikail'in Şamanlaşmaya başladığını görebiliriz.

"Püsküller kurdeleler şifalanmanın eşliğinde durup yolunu bulabilmek için

dua etmeye başladı: 'Nolur, nolur izlediğim yol doğruya çıksın, adil olana, güvenliye.' Başu isterik göğge vuruyor, ruhunu çağırıyor tengri, Gök Tanrı her neyse. Şimdi beni yürüt, beni ulaştır eteğinin boşluğuna. Yürüdüğü yolun kıyısına, buldur kaybettiğimi, hatırlat geldiğim yeri, buz tutan aynı kışında toprağının. Yürüdü. Vardığı kayın ağacının gövdesine başını yasladı. Yorulmuş. Şamandan eser yok. Ağaç hareket etti. Sırtını yasladığı gövdeden ayırıp başını dallara doğru kaldırdı."

Kayın ağacının dallarında, hayatında beraber olduğu kadın suretlerini görmeye başlar ve bir kılıcı defalarca ağaca geçirir. Mikail, ağaca yaslanıp ağladığında bir atlıyı düşünde görür ve kamın neden onu görmek istemediğini idrak eder.

"Noli Me Tangare" bir arayışın öyküsüdür ve görüldüğü üzere Şamanizm motifleri üzerine inşa edilmiştir.

Şifa ve benlik arayışıdır.

Son Söz Niyetine

Gök Derinin Altında, Şamanizm ve eski Türk kültürü motifleri ile işlenmiş son derece başarılı öykülerin bir arada bulunduğu bir kitaptır. Yazar bir taraftan cinsiyetsizleştirme meselesine eğilirken bir taraftan da kadim anlatıların izini sürmüş, kültürü ince ince işlemiş ve özellikle Yakutsk bölgesini ve şaman ritüellerini konu edinmiştir. Gerçeküstü ile gerçeğin iç içe geçtiği metinleri, derin ve çok katmanlı okumalar yapmaya açıktır. İyicil ve kötücül olanın izini sürer, insanın arayışına ve arınma isteğine ışık tutar.